

М. А. Ричка, к.е.н., доцент
кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Факультету міжнародних відносин
(Національний авіаційний університет, м. Київ)
ORCID: [0000-0002-2119-3468](https://orcid.org/0000-0002-2119-3468)
maryna.rychka@npp.nau.edu.ua

ЗАКОНОМІРНОСТІ ПРОЦЕСІВ ЗОВНІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Постановка проблеми. Загальні закономірності та основи формування політики управління процесами зовнішніх запозичень в країнах, що трансформують свою суспільно-економічну систему є досліджуваною проблематикою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: І. Ансоффа, М. Бредлі, Ю. Брігхема, Р. Коуза, Е. Маршалла, Е. Нікбахта, Ж. Перара, Й. Шумпетера.

Виклад основного матеріалу. Дійсно, поняття «зовнішній борг», «боргова модель», «дефіцит платіжного балансу» стали нормою сучасного економічного життя країн світу. Однак там, де є норми, там є і відхилення від цих норм або їх неправильне розуміння. В окремих країнах, що розвиваються, боргова модель має спотворений характер, коли зовнішні запозичення здійснюються на фоні руйнації механізмів внутрішнього нагромадження та кредитування, що, в свою чергу, призводить до побудови фінансової піраміди на рівні цілої держави, для якої зовнішні запозичення перетворюються на своєрідний наркотик без якого ця держава просто не може існувати¹. Тобто, залучення фінансових ресурсів ззовні відбувається внаслідок необхідності погашення старих боргових зобов'язань держави, а не з метою розвитку реального сектору економіки або сприяння соціально-економічним перетворенням. Таким чином, уряди таких країн намагаються відтягнути момент краху фінансової піраміди, яку вони самі ж і побудували.

Саме така ситуація виникла в Україні в 1998 році, коли зовнішній борг зріс до того рівня, що його обслуговування вимагало щоразу нових внутрішніх, а також і зовнішніх позик, аж до моменту виникнення загрози відмови держави від своїх боргових зобов'язань, а критично високе відволікання інвестиційних ресурсів для покриття бюджетного дефіциту не дозволяло стимулювати розвиток реального сектора економіки. Це призвело до балансування країни на грані дефолту протягом двох років і було, насамперед, обумовлено відсутністю в Україні системної боргової політики, що є складовою частиною бюджетної політики, а також відсутністю фінансово-економічних обґрунтувань наслідків зовнішніх запозичень. Тому, питання формування зваженої боргової моделі та проведення відповідної послідовної боргової політики було і залишається вкрай важливим та актуальним для України навіть зараз, коли економічна ситуація в країні стабілізувалася. Фактично, на даному періоді розвитку, саме державний борг виступає одним з головних чинників, який обтяжує економічний та політичний розвиток України в перші роки ново-го тисячоліття.

¹ Фінансово-кредитный словарь: В 3-х т. / Гл. ред. В. Ф. Гарбузов. М. : Финансы и статистика, 1984. Т. 2: К – П. 511 с.

На подальших етапах в якості пріоритетів технологічного розвитку постали цілі інформаційної політики. Остання переслідуює одразу цілий комплекс принципів та локальних задач, і є обов'язковою умовою створення ефективної збалансованої економіки, орієнтованої на внутрішнє споживання і експорт інформаційних технологій і послуг, що базується на принципах чіткого розподілу сфер відповідальності і принципів діяльності економіки і держави, максимального використання інтелектуального і кадрового потенціалу, гармонійного входження в світову постіндустріальну економіку на основі кооперації і інформаційної відвертості.

Економічний досвід найбільш успішних країн Азійсько-Тихоокеанського регіону свідчить про те, що національна конкурентоспроможність забезпечується завдяки формуванню та послідовному виконанню цільових програм, перспективних науково-технічних проектів, чіткій орієнтації прикладних НДДКР та інновацій, вирішенню найактуальніших задач підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, безперервності циклу «НДР – ДКР – технології – серійне виробництво – ринок», залученню різнопланових джерел фінансування для створення наукоємких виробництв і максимальній ефективності бюджетних асигнувань.

При організації інституційної політики в Україні доцільно врахувати й досвід проведення інноваційного регулювання в країнах пострадянського простору. Фундаментальна наука є однією із стратегічних складових розвитку суспільства, причому результати фундаментальних досліджень, найважливіших прикладних досліджень і розробок служать основою економічного зростання держави, його стійкого розвитку, чинником, що визначає місце держави в сучасному світі. В умовах трансформаційного розвитку необхідно забезпечити раціональне поєднання державного регулювання і ринкових механізмів, заходів прямого і непрямого стимулювання наукової, науково-технічної і інноваційної діяльності при реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки, технологій і техніки.

Резюмуючи викладене, відзначимо, що перехід до використання виважених програмно-цільових підходів розвитку української економіки, які визначають найважливіші напрями державної політики в області розвитку науки і технологій, мету, задачі і шляхи їх реалізації, а також систему економічних і інших заходів, стимулюючих наукову і науково-технічну діяльність, зокрема на базі випробуваних міжнародною практикою методик інноваційної політики з використанням інструментарію інституційного регулювання постає безальтернативним засобом виводу економіки країни на більш сприятливі конкурентні позиції на світовому ринку, в системі міжнародного поділу праці. Фактично йдеться про послідовне створення організаційних і економічних механізмів для підвищення попиту на інновації з боку вітчизняного виробництва, про забезпечення випереджаючого розвитку фундаментальної науки, найважливіших прикладних досліджень і розробок. Для цього є потрібним не тільки вдосконалення рамкових засад господарської діяльності, доопрацювання нормативно-правової бази наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, але й вивірена стратегія галузевого розвитку, адаптація науково-технічного комплексу до умов ринкової економіки, забезпечення взаємодії державного і приватного капіталу в цілях розвитку науки, технологій і техніки.

Однак, при залученні позик позичальнику необхідно враховувати свої можливості в обслуговуванні боргу, тому що надлишкове запозичення, а також нераціональне його використання можуть призвести до важкого боргового тягаря, що істотно ускладнить проведення соціально-економічної і фінансової політики держави⁴⁻⁶. Щоб уникнути таких проблем, держава повинна мати комплексну систему управління зовнішнім боргом, яка дозволить відслідковувати всі кредити і позики, проводити аналіз боргової ситуації, розробляти стратегію зовнішнього запозичення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Финансово-кредитный словарь : В 3-х т. / Гл. ред. В. Ф. Гарбузов. М. : Финансы и статистика, 1984. Т. 2: К – П. 511 с.
2. Мертенс А. Инвестиции. Курс лекций по современной финансовой теории / А. Мертенс. К. : Киевское инвестиционное агентство, 1997. 416 с.
3. MacEwan A. Debt and Disorder: International Economic Instability and U.S. Imperial Decline. Monthly: Monthly Review Press, 1994. 246 p.
4. Mohr E. Economic Theory and Sovereign International Debt. N. Y.: Academic Press, Incorporated, 1991. 274 p.
5. Rowbotham M. Goodbye America!: Globalization, Debt and the Dollar Empire. Carlton Press, Co, 2000. 214 p.
6. Буайе Р. Теория регуляции: критический анализ. М. : Наука, 1998. 457 с.
7. Линдерт П. Х. Экономика мирохозяйственных связей: Пер. с англ. / Под ред. О. В. Иванова. М. : Прогресс-Универс, 1992. 326 с.

⁴ Mohr E. Economic Theory and Sovereign International Debt. N. Y.: Academic Press, Incorporated , 1991. 274 p.

⁵ Rowbotham M. Goodbye America!: Globalization, Debt and the Dollar Empire. Carlton Press, Co, 2000. 214 p.

⁶ Буайе Р. Теория регуляции: критический анализ. М. : Наука, 1998. 457 с.